

Wateringschans 85D-87D
Postbus 15797
1001 NG Amsterdam

t +31 (0) 20 624 30 44
f +31 (0) 20 622 42 99
info@ferro-explore.nl
www.ferro-explore.nl

Focusgroepen COB tweede kwartaal 2011 Hoogkarspel

Definitieve rapportage

Versie 1.2

In opdracht van
Sociaal en Cultureel
Planbureau

Auteur(s)

Judith van Male
Gerben Bruins

Projectnummer

4068

Datum

9 juni 2011

Inhoud

Onderzoeksverantwoording	3
1 Achtergrond	3
2 Opzet, uitvoering en selectie	3
3 Algemeen	4
Resultaten	5
1 Beschrijving van de discussiegroepen	5
2 Stand van zaken in de Nederlandse samenleving	6
3 'Eerlijk behandeld?'	14
4 Verdiepingsthema: Nederland in de wereld	16
5 Afsluiting	24
Conclusies	26
1 Stand van zaken in de Nederlandse samenleving	26
2 'Eerlijk behandeld?'	28
3 Nederland in het buitenland	28
4 Discussie	29
Bijlage I: Gespreksleidraad	31
Bijlage II: Deelnemersoverzicht	38

Onderzoeksverantwoording

1 Achtergrond

Het Sociaal en Cultureel Planbureau voert sinds 2007 in opdracht van de Voorlichtingsraad elk kwartaal het Continu Onderzoek Burgerperspectieven uit. In dit onderzoek wordt nagegaan hoe de burger op dat moment over de samenleving en zijn eigen leven denkt, hoe (on)tevreden hij is met de regering en overheid, hoe het is gesteld met zijn vertrouwen in de politiek en media en welke problemen hij geagendeerd zou willen zien op de politieke agenda.

In het tweede kwartaal van 2011 komen – naast het vaste onderwerp 'ontwikkelingen in de Nederlandse samenleving' – twee speciale thema's in het onderzoek aan de orde: de mate waarin burgers vinden dat zichzelf en anderen eerlijk behandeld worden en Nederland in de wereld.

Het onderzoek bestaat uit een enquête en een focusgroeponderzoek. Het focusgroeponderzoek is verkennend van aard en heeft tot doel de resultaten van de enquête aan te vullen, te verdiepen en te verklaren. In totaal worden ieder kwartaal vier groepen uitgevoerd waarvan Ferro Explore! er telkens twee voor haar rekening neemt.

2 Opzet, uitvoering en selectie

De twee focusgroepen hebben plaatsgevonden in Hoogkarspel op 13 april 2011. De opdrachtgever heeft de gesprekken gevolgd via een gesloten tv-circuit.

Voor de twee groepen zijn 20 deelnemers geselecteerd (10 per groep), waarvan vier personen als reserve (2 per groep). Aan beide groeps gesprekken hebben 8 personen deelgenomen. De groepen waren als volgt samengesteld:

Een groep lageropgeleiden:

- lageropgeleid (lbo/mbo niveau);
- 5 mannen en 3 vrouwen;
- zoveel mogelijk gespreid naar leeftijd: 1 jonger dan 30 jaar; 6 tussen de 30 en 50 jaar; 1 ouder dan 50 jaar;
- allen afkomstig uit West-Friesland (Avenhorn, Hoorn, Bovenkarspel, Grootebroek, Hoogkarspel).

Een groep hogeropgeleiden:

- hogeropgeleid (hbo/wo niveau);
- 3 mannen en 5 vrouwen;
- zoveel mogelijk gespreid naar leeftijd: 3 jonger dan 30 jaar; 3 tussen de 30 en 50 jaar; 2 van 50 jaar en ouder.
- allen afkomstig uit West-Friesland (Hem, Hoorn, Hoogkarspel, Abbekerk, Venhuizen en Grootebroek).

De groep lageropgeleiden heeft plaatsgevonden in de namiddag van 16.30 tot 18.45 uur, die met hogeropgeleiden in het begin van de avond van 19.15 tot 21.30 uur.

De deelnemers zijn geworven door een gespecialiseerd selectiebureau. Alle deelnemers hebben een onkostenvergoeding voor deelname ontvangen.

3 Algemeen

Het rapport is tot stand gekomen op basis van een uitgebreide analyse van de uitkomsten. Daarbij zijn zowel verbale als non-verbale signalen (zoals lichaamstaal, intonatie die enthousiasme of juist weerstand verraadt) meegenomen. De uitkomsten geven een goede indicatie van de meningen die over het onderzoeksonderwerp leven en welke aspecten daarin een rol spelen. Mening en gedachten mogen bij kwalitatief onderzoek niet direct getalsmatig worden geëxtrapoleerd (in de zin dat je kan stellen dat als 3 van de 30 deelnemers iets vinden, die mening 'dus' bij 10% voorkomt). Om die reden vermelden wij in onze rapportage geen getallen.

Het rapport is opgedeeld in drie basishoofdstukken: onderzoeksverantwoording, resultaten en conclusies. Gekozen citaten representeren in de ogen van de onderzoeker meningen of houdingen die relevant zijn voor begrip van de context.

Ferro Explore! is lid van de MOA (Marktonderzoekassociatie) en Esomar, als ook van de Research Keurmerkgroep, en respecteert de bijbehorende richtlijnen voor kwalitatief marktonderzoek, zoals weergegeven in de ICC/ESOMAR gedragscode. Ook is Ferro Explore! gecertificeerd volgens de internationale normen ISO 9001: 2000 en ISO 20252:2006 (de laatste betreft de norm die de Research Keurmerkgroep vereist en die speciaal is ontwikkeld voor de marktonderzoekbranche).

Resultaten

1 Beschrijving van de discussiegroepen

Zowel de groep met lageropgeleiden als die met hogeropgeleiden is homogeen van samenstelling: alle deelnemers zijn autochtoon en wonen al langere tijd in West-Friesland. In beide groepen zijn er deelnemers die elkaar via via kennen: het gaat om zoons die bij elkaar op de voetbalclub zitten of mensen die uit hetzelfde dorp komen. In de groep hogeropgeleiden merkt één van de deelnemers ook zelf op dat de groep homogeen is:

Uit het rondje van zonet blijkt dat er verschillen zijn maar ook dat we verrassend gelijk zijn. 5

De vertrouwdheid met elkaar maakt dat de deelnemers wat meer het achterste van de tong durven te laten zien en meer uitgesproken standpunten durven innemen. Bij de lageropgeleiden zijn er zelfs momenten dat de discussie fel wordt. Dat gebeurt als de discussie over integratie en over Wilders gaat. Binnen deze groep zit één uitgesproken voorstander van Wilders – hij heeft tijdens de laatste landelijke verkiezingen ook geflyerd voor de PVV – en een deelnemer die fel tegen de PVV en Wilders gekant is.

In beide groepen zijn de deelnemers geïnteresseerd in wat er in de eigen regio gebeurt. Meerdere deelnemers volgen het regionale nieuws. In beide groepen komen ook regionale issues aan de orde tijdens de discussie: een verkeersknooppunt of het overmatige drank- en drugsgebruik van jongeren in de streek:

West-Friesland staat bekend als de zuipschuur van Nederland.

In de groep lageropgeleiden voeren de mannen de boventoon in de discussie over Nederland in de wereld. Eén mannelijke deelnemer is uitgezonden geweest naar Afghanistan. Hierdoor heeft hij een meer uitgesproken mening over het buitenlandse beleid van de Nederlandse regering dan de anderen en is hij ook wat feller in zijn opinies.

De vrouwen dragen weinig bij en moeten door de moderator bij de discussie betrokken worden. Uit hun reacties blijkt dat ze er in tegenstelling tot de mannen geen uitgesproken mening over hebben. Als belangrijkste reden daarvoor geven ze dat ze er weinig vanaf weten en het moeilijk vinden om een standpunt in te nemen.

In de groep hogeropgeleiden is de inbreng van mannen en vrouwen veel meer in evenwicht als het over Nederland in de wereld gaat.

In beide groepen is sprake van een links-rechts tegenstelling. Die komt onder meer tot uiting als het gaat over de regering Rutte. Een deel van de deelnemers zou deze regering het liefst zo snel mogelijk zien vallen, een ander deel ziet juist verbetering en hoopt dat de regering vier jaar blijft zitten. Deze links-rechts tegenstelling verdwijnt nagenoeg als het om migratie gaat. In de discussie naar aanleiding van het krantenartikel over migranten op Lampedusa, zijn de deelnemers in beide groepen het erover eens dat er een rem gezet moet worden op migratie naar Europa in het algemeen en Nederland in het bijzonder.

2 Stand van zaken in de Nederlandse samenleving

Lageropgeleiden

Het eerste onderwerp dat in de discussie over de Nederlandse samenleving aan de orde gesteld wordt is de verloederding van normen en waarden in het publieke domein: een deelnemer werkt als veiligheidsbeambte bij de NS. In de voorstelronde vertelt hij minder blij te worden van jongeren in het openbaar vervoer die een grote waffel opzetten als ze door hem gecorrigeerd worden op wangedrag. Dit thema wordt gretig door de anderen opgepikt: mensen zijn steeds sneller aangebrand, hebben weinig meer voor elkaar over en jongeren hebben geen respect meer voor ouderen:

Mensen hebben een kort lontje tegenwoordig, dat valt mij wel op ja. 8

Veel kan teruggeleid worden tot respect. Het is allemaal ikke ikke ikke. Ook bij de trein zie je dat, dan wil iedereen tegelijk door die ene deur. 5

Als belangrijkste oorzaak wordt de opvoeding aangewezen. Ouders hebben te weinig tijd voor hun kinderen en voeden ze niet meer op:

Voeding hebben ze wel gehad, maar opvoeding niet. Ik heb jaren in Amsterdam gewoond en daar zwierven de jongeren gewoon over straat. 1

Ik kan het me gewoon niet voorstellen dat je je kinderen tot 11 uur buiten op straat laat zwerven. Vroeger moest ik echt op tijd binnen zijn. 5

Hierbij verwijst één van de deelnemers indirect naar allochtone ouders:

Er zijn bepaalde culturen die vinden dat de straat maar moet opvoeden. 5

Dit wordt wel onmiddellijk gerelativeerd: zijn het in Amsterdam wellicht buitenlandse ouders die hun opvoedtaak onvoldoende serieus nemen, hier in de eigen regio maken ook autochtone ouders zich hier schuldig aan.

Op de vraag wie persoonlijk last heeft van zich misdragende hangjongeren, is er één deelnemer die weleens last heeft van de rondhangende jeugd in haar buurt:

Ik woon op een hoek en daar blijven ze wel eens hangen. Mijn zoon wordt daar dan wakker van. Als ik er wat van zeg, gaan sommigen gelijk weg, anderen kijken me alleen wat wazig aan. 2

Als de moderator vraagt of er nog andere issues zijn in de Nederlandse samenleving, komt het integratievraagstuk aan de orde. Hier tekent zich een duidelijke tweedeling in de groep af: enkele deelnemers zijn van mening dat de overheid veel strenger moet optreden tegen allochtonen die zich onvoldoende aanpassen aan de Nederlandse samenleving en de grenzen zou moeten dichtgooien voor nieuwkomers. Andere deelnemers denken hier genuanceerder over. Ze onderkennen de problemen maar vinden dat het probleem twee kanten heeft:

Ik vind me op over het slappe beleid van de Nederlandse overheid. We vinden alles maar goed. Ik gun iedereen het beste hoor, maar je gedraagt je hier wel naar onze regels, zeker nu we al weer een generatie verder zijn. 5

Ik denk dat dat een beetje snel wordt gezegd. In Spanje passen de daar wonende Nederlanders zich ook niet aan hoor. 4

Het is allemaal begonnen toen hier de grenzen zijn opengegooid. 1

Maar die buitenlanders hebben ook geholpen bij de wederopbouw. In de jaren 80 en 90 zijn we vergeten het overzicht te houden. Daardoor is de multiculturele samenleving mislukt. De tweede en derde generatie, die zijn al helemaal vernederlandst. 7

Maar er worden nog steeds buitenlanders hier naar toe gehaald. 6

Berlusconi wil de boel daar even opschonen, maar dat kan je niet doen. Als het hier oorlog wordt, vluchten wij ook allemaal. Het moet hier niet te veel naar extreem rechts opschuiven. Ik heb zelf met buitenlanders gewerkt en dat gaat prima. 7

Ja, je moet altijd naar twee kanten kijken. 2

In het kader van de open grenzen komen de Polen die voor werk naar Nederland zijn gekomen, aan de orde. Het komt volgens sommige deelnemers nogal eens voor dat Polen onder invloed van alcohol in de auto stappen en te hard rijden. De politiek zou dergelijke overtredingen onvoldoende hard aanpakken. Marokkanen worden volgens deze deelnemers over het algemeen veel harder aangepakt door de politie bij een overtreding. Een andere deelnemer merkt op dat de politie niet alleen bevooroordeeld is op grond van kleur maar ook op grond van geld:

Het gaat niet om je kleur, het gaat om het geld. Toen ik in Amsterdam een eigen zaak had, merkte ik dat de politie veel harder liep als er iets gebeurd was in de P.C. Hooftstraat dan in andere buurten. 4

De meeste deelnemers zijn van mening dat het niet de goede kant op gaat met Nederland. Enkelen twijfelen: één vraagt zich af of het negatieve beeld niet het gevolg is 'van horen zeggen'. Een ander refereert indirect aan de nieuwe regering als hij opmerkt dat het nog te vroeg is om te kunnen vaststellen of het de goede of slechte kant op gaat.

Als anderen als argument geven dat het in veel opzichten financieel de verkeerde kant opgaat – hierbij wordt als voorbeeld de hogere kosten voor de zorgverzekering genoemd - sluiten de twijfelaars zich onmiddellijk aan bij de negatief gestemden. Er wordt een relatie gelegd met de financiële crisis:

De gevolgen van de crisis gaan we nog jaren voelen. 7

Naast hoger wordende zorgkosten, gaat het ook steeds slechter met de woningmarkt: het wordt steeds moeilijker om een hypotheek te krijgen en voor starters is het bijna onmogelijk geworden om nog een huis te kopen. Men denkt dat de bezuinigingen van de regering Rutte het er niet beter op zullen maken:

De huizenmarkt valt stil, alles valt stil, nog even en we staan allemaal aan de kant. Ik vind ook dat er bezuinigd moet worden, maar het gebeurt op een onverantwoordelijke manier. 7

Ook de hypotheekrenteaftrek komt ter sprake. Een van de deelnemers merkt op dat de overheid 30 jaar geleden een fout heeft gemaakt met de invoering van de hypotheekrenteaftrek. Geen van de deelnemers weerspreekt dit.

Naast de woningmarkt zijn ook de zorgkosten een heikel punt:

De zorgverzekering wordt steeds duurder. 5

En je moet voor steeds meer dingen zelf betalen. 1

Als ik naar de dokter ga en ik moet betalen voor medicijnen dan denk ik: daarvoor ben ik toch verzekerd? 5

De deelnemer die in de zorg werkt, vertelt dat het personeel steeds harder moet werken en dat er steeds minder gedaan wordt voor de patiënten:

Wij krijgen steeds minder uren, maar moeten wel dezelfde zorg leveren. Uitjes voor de patiënten kunnen helemaal niet meer. Ik vind dat zo sneu. 2

Over de rol van de regering is men verdeeld. Sommigen vinden dat de regering de economie verlamt met de bezuinigingen en de problemen alleen maar erger

maakt. Anderen geven de regering Rutte nog het voordeel van de twijfel of denken dat deze het beter zal gaan doen:

Het is wel verfrissend die nieuwe gezichten. Of het de goede of foute kant op gaat kan ik nog niet beoordelen. 8

Ze zijn met dingen bezig waarvan ik denk: dat had je veel eerder moeten doen. Bijvoorbeeld als een tbs-er niet van verlof terugkomt, moet hij een jaar langer vast zitten. 5

Ja, er zijn wel veel beleidspunten gemaakt, maar er wordt veel niet ingelost. En ze houden zich niet aan gemaakte afspraken. 7

Ik denk dat het oude kabinet veel te lang heeft gezeten. Alles wat dat fout heeft gedaan kan je niet zomaar in een keer veranderen. 5

Als de moderator naar de actualiteit vraagt, komt het schietincident in Alphen aan den Rijn summier aan de orde. De discussie gaat vooral over de berichtgeving rond het schietincident: twee deelnemers winden zich op over de aandacht die de dader in media heeft gekregen:

Aan zo'n crimineel ga je toch geen drie pagina's wijden. 3

Je komt te weten wat hij de laatste dag at, lekker belangrijk. Ik vind sowieso dat zijn naam niet in de krant moet komen. 1

Andere nieuwsfeiten die genoemd worden zijn de oorlog in Libië en de aardbeving en tsunami in Japan. Met betrekking tot Libië wordt opgemerkt dat het nieuws hierover weer wat naar de achtergrond is gedrongen:

Gek dat je er nu niets meer over hoort, terwijl ze wel doorgaan met aanvallen.

Het onderwerp Japan leidt tot de discussie over de wenselijkheid van het inzamelen van geld voor crisisgebieden in de rest van de wereld. Sommigen vinden het raar dat een rijk land als Japan financieel gesteund moet worden. Anderen vinden dat er überhaupt geen geld naar het buitenland moet worden gebracht omdat er in Nederland nog voldoende problemen zijn die moeten worden opgelost:

Het is toch raar dat er een inzamelingsactie komt voor één van de rijkste landen van de wereld. Geef het dan aan Ivoorkust. 4

Japan heeft niet om die ramp gevraagd hoor. 8

Nederland wil altijd overal aan meedoen, maar wij kunnen niet overal aan meedoen. We willen altijd op de eerste rij zitten. Zorg eerst maar eens dat Nederland op orde is en ga dan de derde wereld helpen. 1

Op de vraag welk nieuwsfeiten men nog meer interessant vindt, noemt één deelnemer het nieuws rond de pensioenfondsen. Andere deelnemers zeggen dat ze ook in het lokale nieuws geïnteresseerd zijn:

Het nieuws over West Frysia, wat ze daar mee gaan doen, dat volg ik wel. 6
In Bovenkarspel moet je eindeloos wachten voor de trein, soms wel 5 minuten.
Heel veel mensen klagen daarover. Na 5 jaar zeuren gaan ze daar eindelijk iets aan doen. 1

Als het onderwerp politiek door de moderator ter sprake wordt gebracht, komt als eerste Geert Wilders aan de orde. Twee deelnemers zeggen dat ze door Geert Wilders weer interesse in de politiek kregen en hem een tijd lang gevolgd hebben. Eén van hen vertelt voor de PVV geflyerd te hebben. Dan blijkt dat één van de andere deelnemers faliekant tegen te zijn en wordt de toon een stuk feller:

Ik heb Geert een tijdje gevolgd. Ik vond het eerst erg interessant, had het idee dat hij de boel eens lekker op zijn kop ging zetten. Maar ja die man heeft zijn voor- en zijn nadelen. Hij kan ook heel fout zijn, maar hij probeert wel de regering wakker te schudden. 2

Ik heb voor hem geflyerd. Die man heeft zijn goede en slechte kanten, maar iedereen valt over zijn slechte kanten. 1

Ik ben een beetje Wildersmoe, persoonlijk vind ik het een grote proleet. 7

Als je de politiek niet volgt, moet je ook niet gaan stemmen. 1

Wie zegt dat ik de politiek niet volg? 7

Dat zeg ik niet.

Het zijn voornamelijk Wildersstemmers die de politiek niet volgen. Als je ze een vraag stelt, kunnen ze geen volzin achter elkaar maken.

Deze uitwisseling over Wilders houdt nogal abrupt op. De deelnemers lijken zich niet prettig te voelen bij de felle toon en er wordt een 'veiliger' onderwerp ter sprake gebracht: de huidige regering. Twee vrouwelijke deelnemers geven aan dat ze de politiek niet zo volgen omdat ze het allemaal te ingewikkeld vinden:

Ik vind het allemaal te ingewikkeld. Ik gun mezelf ook de tijd niet om er eens voor te gaan zitten. 2

Ik volg het ook niet. Ik kijk het nieuws weleens. 6

Daarop volgt de reactie dat politici het vaak onnodig ingewikkeld maken door breedsprakigheid en ingewikkeld taalgebruik.

De heren zijn verdeeld over de huidige regering. Eén deelnemer denkt dat de huidige regering er alles aan doet om te blijven zitten en daarbij alle principes overboord gooit. De in zijn ogen draconische bezuinigingen leiden volgens hem alleen maar tot een verslechtering van de economie. Een andere deelnemer zegt dat vooral de vorige regering het slecht heeft gedaan en dat de huidige regering nu met de erfenis zit van dat beleid. Er kan volgens hem daarom niet verwacht worden dat de nieuwe regering alles meteen anders gaat doen.

Hogeropgeleiden

Als de stand van zaken in de Nederlands samenleving aan de orde wordt gesteld, komt eerst het recente nieuws aan de orde: het schietincident in Alphen aan den Rijn en kindermisbruik. Het gaat niet zozeer om de gebeurtenissen zelf als wel om de snelheid en volledigheid waarmee dat nieuws wordt verspreid:

Vroeger kwamen dit soort dingen ook voor, maar werd er niet openlijk over gesproken. 7

Er was toen nog geen internet. 6

Ja, door de moderne media weet je nu alles. 3

Als negatief bijeffect van de media-aandacht noemt een deelnemer het mogelijke kopiëren van ernstige incidenten zoals het schietincident in Alphen aan den Rijn.

De discussie komt op de gevolgen van de moderne media voor het dagelijkse leven. Hierdoor zou het leven in een versnelling zijn gekomen. Mensen communiceren veel meer met elkaar maar hebben minder geplande contacten. De deelnemers zijn het erover eens dat dit positieve en minder positieve kanten heeft. Positieve kant is dat ontmoetingen makkelijker geregeld kunnen worden: je ben altijd en overal bereikbaar. Nadeel is dat mensen soms te veel bezig is met communiceren via hun mobieltjes waarbij zij de mensen in de fysieke omgeving vaak over het hoofd zien:

In de kleedkamer van de voetbalclub merk ik vaak dat iedereen met zijn telefoon bezig is, ook voor de wedstrijd. Dan denk ik: je bent nu een team, je moet ook even dat gevoel krijgen van samen zijn. 4

Ook het altijd en overal bereikbaar zijn wordt niet door iedereen gewaardeerd:

Soms vind ik het ook weleens lekker om me af te sluiten, om niet voortdurend met anderen bezig hoeven te zijn.

Op de vraag welke ontwikkelingen men in de samenleving signaleert, komt de discussie op de verrechtsing in de samenleving. Enkele deelnemers vinden dat daar sprake van is. Deze verrechtsing zou vooral het gevolg zijn van de discussie rond integratie. De discussie richt zich op de vraag hoe reëel dit probleem is:

Ik heb het idee dat dat hele integratieprobleem problematischer wordt neergezet dan het is. 1

Ja, je hebt die radicalisering, ja, de islam, en een aantal zaken helpen daaraan mee, zoals dat hele hoofddoekgebeuren. 2

Zeeuws meisje heeft ook zoiets op haar hoofd, ha ha.... 5

Ik zeg niet dat ze radicaliseren, maar ze moeten zich wel een beetje aanpassen als ze zich in Nederland willen vestigen, bijvoorbeeld de taal goed leren. 2

Maar ik denk dat heel veel nieuwkomers dat heel goed doen. 7

In Hoogkarspel kan je je daar geen voorstelling van maken. Maar in de grote steden daar zijn wijken waar jij om die reden niet wilt wonen. 2

Is het niet door angst gedreven? In heel Europa verandert dat. Veel mensen zijn bang dat een islamitisch persoon de baas wordt. 3

Een deelnemer vertelt over zijn ervaringen met zijn Irakese buurman. Ook hij stapte aanvankelijk niet op zijn buurman af om kennis te maken. dat gebeurde pas toen hij een verkeerd bezorgd pakje ging brengen:

Het bleek een hele aardige man. Sindsdien treffen we elkaar regelmatig en hebben we leuke gesprekken. Maar in het begin had ik ook angst hoor. Daar ga je niet zomaar mee praten, dat is toch een mevrouw met een hoofddoek. 5

Zijn positieve ervaringen worden beaamd door een andere deelnemer:

Ik heb jaren lang gewoond in de Baarsjes in Amsterdam. Daar woonde alles door elkaar, maar er waren echt nooit problemen. En met die jonge allochtone meiden, daar gaat het gewoon hartstikke goed mee. 8

De deelnemers vinden het moeilijk om te antwoorden op de vraag of het de goede of slechte kant opgaat. Eén deelnemer vindt dat het de slechte kant opgaat en geeft hiervoor als oorzaak de verloedering van normen en waarden in het publieke domein. Als oorzaak hiervoor noemt zij de gebrekkige opvoeding van de hedendaagse jeugd.

Zij geeft een voorbeeld uit haar eigen omgeving:

Ja, de opvoeding die schiet vaak te kort. Misschien ben ik ouderwets maar als je vroeger wat uithaalde, dan kreeg je dat te horen en op school diende je je te gedragen. Als je dan de excessen ziet die je tegenwoordig hier meemaakt. Een jongen die bij het café wordt opgewacht en door andere jongens in elkaar wordt gerost. En dat is lokaal hoor. Vroeger werd dat aangepakt. 2

Anderen beamen dit en voegen daar aan toe dat ouders tegenwoordig te veel werken en daardoor geen tijd meer hebben voor de opvoeding:

Ik denk dat ouders te veel werken en de kinderen te veel alleen laten. 4

Er worden nog twee andere oorzaken genoemd voor wangedrag in het publieke domein:

- Door de toename van de bevolking zitten mensen dicht op elkaar en raken sneller geïrriteerd.
- Mensen durven elkaar in het publieke domein niet meer aan te spreken op wangedrag. Ook durft men andermans kinderen niet meer te corrigeren.

Het fenomeen van slecht opgevoede jongeren die zich misdragen, wordt ook genuanceerd. Opgemerkt wordt dat dergelijk gedrag bij de leeftijd hoort en van alle tijden is:

Ach, wij misdroegen ons ook weleens. Dat gaat wel weer over. 4

Het hoort bij de leeftijd, je zet je af tegen je ouders en het gezag. 5

Een van de deelnemers die tot nu toe niet heeft deelgenomen aan de discussie over slechte opvoeding en wangedrag in het publieke domein, blijkt de zorg hierover ook niet te delen:

Kinderen mogen niets meer. Ik vind helemaal niet dat er meer regels moeten komen en ik hou ook niet van meer sociale controle. Maar ja ik vind het land ook best goed.

Als de discussie op de politieke actualiteit komt, blijken de meningen over de regering Rutte te verschillen. Enkele deelnemers spreken de wens uit dat de regering snel zal vallen. Ze zijn kritisch over bepaalde maatregelen en de bezuinigingen:

Ik ben blij dat die boete op lang studeren voorlopig niet doorgaat. Groen Links en de SGP hebben dat volgens mij tegen weten te houden. Ik hoop maar dat dit kabinet snel valt. 3

Ik vind dat ze op de verkeerde dingen bezuinigen en ik vind het belachelijk dat ze de maximumsnelheid hebben verhoogd. 1

Anderen zijn het hier niet mee eens. Ze hopen op politieke stabiliteit en/of ervaren regering Rutte als een verbetering in vergelijking met vorige regeringen:

Het zou juist een keer stabiel moeten worden. 4

Je kan het er mee eens zijn of niet, maar ik vind wel dat de manier waarop besluiten worden uitgelegd, veel duidelijker is dan we gewend waren. Dat heeft ook met Rutte te maken. 5

Er is geen alternatief. Dat is allang geprobeerd en daar is geen meerderheid voor te vinden. Je moet nu daadkracht tonen want het gaat hartstikke slecht met Nederland. Ik vind het een hele sterke zet dat deze regering op het leger gaat bezuinigen dat ze dat toch door drukken ondanks alle weerstand. Ik had dat niet verwacht van deze regering. 2

Ik denk dat ze nu maar eens een keer moeten blijven zitten en dan gewoon 4 jaar volmaken. Dan kunnen ze aan iets bouwen. Ik heb er wel vertrouwen in. 4

Een van de deelnemers spreekt zijn bezorgdheid uit over de economisch instabiele situatie in Europa en de gevolgen daarvan voor Nederland. Niet iedereen deelt die zorg:

Een aantal zaken staan wel heel wankel in Europa, daar maak ik mij meer zorgen over. Als het in landen als Griekenland en Portugal echt verkeerd gaat, dan houden wij onze welvaart ook niet. 5

Nederland is financieel sterk. Wij hebben veel minder te repareren met pensioenen en de ambtenarij als je dat vergelijkt met Griekenland. 2

Als de actualiteit aan de orde komt, blijkt dat de meeste deelnemers redelijk intensief het nieuws volgen door middel van de krant, internet en de televisie. Als belangrijke nieuwsfeiten worden genoemd:

- de aardbeving, tsunami en de problemen met kerncentrales in Japan;
- de volksoptstanden in de verschillende Arabische landen;
- de burgeroorlogen in Libië en Ivoorkust.

Als gevraagd wordt naar de eventuele gevolgen van deze gebeurtenissen voor Nederland, blijkt dat de deelnemers hier vanuit verschillende perspectieven tegenaan kijken:

Ik denk dat wij er weinig van zullen merken. 7

Het zou wel eens gevolgen kunnen hebben voor de olieprijs. Dan gaan wij ook weer meer betalen aan de benzinepomp. 2

Daar heb ik nou helemaal niet aan gedacht. Ik denk meer aan die mensen die voor zichzelf opkomen, die iets willen wat voor ons allang gewoon is.

3 'Eerlijk behandeld?'

Aan de deelnemers zijn twee stellingen voorgelegd over eerlijke behandeling. Ze hebben deze stellingen eerst schriftelijk beantwoord. Hieronder de resultaten:

Lageropgeleiden

	Zeer oneens	Oneens	Neutraal	Eens	Zeer eens
In het algemeen word ik eerlijk behandeld	-	1	1	5	1
In onze samenleving worden mensen over het algemeen eerlijk behandeld	-	1	5	2	-

Bij de toelichting op de antwoorden blijken de lageropgeleiden bij eerlijke behandeling in eerste instantie vooral te denken aan overheidsinstaties en werkgevers:

Ik heb de eerste stelling met oneens beantwoord. Het heeft 4 jaar geduurd voordat mijn werkgever erkende dat ik problemen had. 1

Ik vind dat ik heel eerlijk behandeld ben. Ik mocht stoppen met werken en ik mocht bij het UWV komen wanneer ik wilde. 2

Lastig om te zeggen. Dat hangt ook af van de instantie waar je mee te maken hebt.

Tijdens de discussie worden ook zakelijke partijen genoemd zoals banken, energiebedrijven en telefoniebedrijven. Men ervaart deze bedrijven als grote, logge instituties die weinig toegankelijk zijn en waar je als klant niet altijd eerlijk behandeld wordt:

Vroeger waren de lijnen kort als je de bank of het energiebedrijf belde. Tegenwoordig heb je 09-nummers en word je een kwartier in de wacht gezet zodat je flink op kosten wordt gejaagd. Dat vind ik ook een vorm van oneerlijke behandeling.

Opgemerkt wordt dat het door de toegenomen concurrentie tussen bijvoorbeeld telefonie- en energiebedrijven makkelijker is om voor een andere partij te kiezen als je je slecht behandeld voelt. Dat heeft volgens een van de deelnemer ook een keerzijde: je moet alerter zijn om te voorkomen dat je benadeeld wordt:

Vroeger had je alleen KPN, nu kun je ook naar een ander gaan zonder dat je een nieuw nummer moet nemen. 5

Maar je moet ook alerter zijn en goed de kleine letters lezen. Soms zit het net weer iets anders en ben jij de pineut. 1

Om die reden zal ik ook niet snel van elektriciteitsbedrijf wisselen. Dan moet je bladzijden met kleine lettertjes doorlezen. 7

Hogeropgeleiden

	Zeer oneens	Oneens	Neutraal	Eens	Zeer eens
In het algemeen word ik eerlijk behandeld	-	-	-	8	-
In onze samenleving worden mensen over het algemeen eerlijk behandeld	-	1	2	5	-

Hogeropgeleiden denken bij eerlijke behandeling vooral aan zakelijke partijen als het zichzelf betreft en aan overheidsinstellingen als het om een eerlijke behandeling van mensen in het algemeen gaat:

Je hebt een groep die denkt, ik moet targets halen, geld verdienen. Die geven mensen het advies wat ze van hun baas moeten geven. Dan adviseren ze jou iets duurders omdat ze er dan zelf meer aan overhouden. 5

Ik denk wij een goed rechtstelsel hebben dat mensen eerlijk behandelt. 3

Bij stelling 2 dacht ik ook aan uitkeringen. Ik denk dat mensen die het nodig hebben ook een uitkering krijgen in Nederland. 7

Opgemerkt wordt dat mensen ook zelf in de hand hebben of ze al dan niet eerlijk behandeld worden:

Eerlijke behandeling heb je ook zelf in de hand. Je moet assertief zijn om te krijgen waar je recht op hebt. Je hebt mensen die naïef zijn en zich laten belazeren. 4

4 Verdiepingsthema: Nederland in de wereld

Lageropgeleiden

Bij Nederland in de wereld denkt men in positieve zin aan sportevenementen (WK voetbal en Olympische spelen) en in negatieve zin aan de rol die Nederland internationaal wil spelen: een klein landje dat altijd haantje de voorste is en zich overal mee wil bemoeien. Bij het laatste wordt gedacht aan de G20 waar Nederland aan deel mocht nemen en de missies in Irak en Afghanistan.

De deelnemers hebben een krantenartikel te lezen gekregen uit de Gelderlander van 3 april 2011 over migranten op Lampedusa (zie bijlage voor het artikel). Hierna is over dit artikel gediscussieerd.

De deelnemers blijken verschillend tegen deze migranten aan te kijken. Een aantal denkt dat het om gelukszoekers gaat die niets te zoeken hebben in Europa:

Het zijn juist de mensen met geld die hier naar toe komen. Mensen die het echt slecht hebben daar, die kunnen hier niet naar toe komen. 4

Ik heb een documentaire gezien van ronselaars voor die bootjes. Dan denk ik, het is sneu maar wat komen ze hier doen. Ze hebben gewoon geld, ze kunnen ook in hun eigen land iets opbouwen. 5

Andere deelnemers, dit zijn vooral de vrouwen, geloven wel dat de emigranten uit nood naar Europa zijn gevlucht. Ook zij vinden dat het echter onwenselijk is dat deze migranten hier blijven:

Ik vind het ontzettend sneu dat dit moet gebeuren in de wereld. Maar ja, elk land in Europa wordt natuurlijk te vol. Ik vind het wel moeilijk want waar moet je met al die mensen heen. 2

Het raakt mij wel, vooral als er kinderen bij zitten. Maar ik ben ook van mening dat ze maar beter weer terug kunnen. 6

De deelnemers verwachten dat de migranten die in Italië aankomen zullen uitstromen naar andere delen van Europa en uiteindelijk ook hier zullen komen. Men is het erover eens dat dit ongewenst is:

Het is een lange weg voor ze, maar uiteindelijk komen ze ook naar Nederland. 5

Je haalt ze binnen en het waaiert uit over Europa. En ze komen ook Nederland binnen. Daar gaan wij natuurlijk wel een beetje last van krijgen. 8

Vooral in de grote steden gaan ze daar problemen mee krijgen. 3

Terug sturen, hoe hard het ook is. Wij hebben hier ook onze problemen. 1

We worden zelf een derde wereldland als we niet uitkijken. 7

Bij de discussie over terugsturen, komen ook de Afghaanse meisjes aan de orde die niet terug zouden kunnen omdat ze te verwesterd zijn. De deelnemers zijn het erover eens dat deze meisjes hier moeten kunnen blijven:

Het is een kromme regel maar je kunt het niet maken deze mensen hier 8 jaar te laten blijven en ze dan alsnog terug te sturen. 5

Ik vind dat helemaal met kinderen die hier geboren en getogen zijn. Dat kan echt niet! 7

Als het buitenland en internationale ontwikkelingen ter sprake worden gebracht, roept dit vooral irritatie op over het geld dat van Nederland naar andere landen zou stromen. Men noemt hierbij de hulpactie voor Japan en het steunfonds voor landen die in economisch zwaar verkeren zoals Griekenland en Portugal. Een van de deelnemers nuanceert dit door op te merken dat deze landen een lening uit het steunfonds krijgen en daarvoor veel rente betalen. Ook de weigering van IJsland om de gedupeerden van Ice Save te compenseren wordt in dit kader genoemd.

Op de vraag welke invloed internationale ontwikkelingen op Nederland hebben, worden vooral financiële gevolgen genoemd:

Op langere termijn zal het wel financiële gevolgen hebben. 3

Kijk naar de benzineprijzen. 1

En als beurzen in elkaar donderen zoals in Japan, dan gaan wij dat natuurlijk ook merken. 5

Ja, dat merkte je ook toen die vliegtuigen in het World Trade Centre vlogen. 2

Nederland is een klein landje. Het moet allemaal van buitenaf komen als je wat wilt verdienen. 5

De deelnemers lijken zich hierover niet echt zorgen te maken. Men denkt dat de gevolgen beperkt zullen zijn. Bovendien heeft het volgens de deelnemers weinig zin om je zorgen te maken omdat je er toch weinig aan kunt doen.

Wat betreft de rol van de Nederlandse regering in het buitenland, heeft men de indruk dat de Nederlandse bewindslieden zich in het buitenland zowel voor de Nederlandse economische belangen als voor hun eigen belangen inzetten. Met het laatste wordt bedoeld op materiële voordelen en meedingen naar internationale functies:

Ze komen met orders terug maar leggen ook een fundering voor zichzelf, gewoon eigen belang. Veel aanwezig zijn kan later weer in je voordeel zijn. 8

Er worden deals gemaakt. Die bezoeken van Beatrix die schijnen wel nut te hebben. Ze neemt een mannetje mee en die komt met orders terug. 7

Ja dat is natuurlijk prima, maar ze komen ook met een leuke vakantie voor zichzelf terug. Ik weet geen voorbeelden, maar het gebeurt wel. 5

De deelnemers denken dat het onontkoombaar is dat Nederland zich met het buitenland bezighoudt. Het zou volgens hen schadelijk zijn voor de economie als Nederland dat niet zou doen. In dat kader wordt Rotterdam genoemd als belangrijke internationale haven. Nederland zou haar eigen belangen daarbij moeten voorop stellen en zich moeten realiseren dat het maar een klein landje is en dus weinig in de melk heeft te brokkelen. Dat betekent volgens de deelnemers dat we niet te gretig moeten zijn om mee te doen aan internationale missies (Afghanistan, Libië), niet te veel vluchtelingen moeten opnemen uit crisisgebieden en terughoudend moeten zijn in onze bemoeienis met Europa:

We zullen ons wel bezig moeten houden met het buitenland, anders stort alles hier in. Maar we hoeven niet de prullenbak van de wereld te worden. De ramen mogen open maar wel op de ventilatiestand. 5

Je moet wel toezicht houden maar niet overal op inspringen. In Brussel bijvoorbeeld moet de Nederlandse afvaardiging in de gaten houden wat er gebeurt. En als het nodig is moeten ze de mening van het volk vragen door een referendum. 1

Neem nou Libië, waarom moeten wij daar aan mee doen? Wat hebben wij met Libië? 5

2% van de olie komt uit Libië en dat merk je nu aan de pomp. We moeten de vinger aan de pols houden. Ik vind het dus niet meer dan logisch dat Nederland dan ook aan tafel gaat zitten. Dat is ook het geval met de EU. We zitten er nu eenmaal in, we moeten meedoen. 7

Maar je hoeft niet altijd vooraan te zitten. 5

Uit de schriftelijke beantwoording van de vraag waar het internationale beleid zich op zou moeten richten, Nederlandse belangen of zaken als vrijheid, democratie en mensenrechten, blijkt dat zeven van de acht deelnemers voor de Nederlandse belangen hebben gekozen. Bij de discussie die hierop volgt blijkt dat drie van hen geworsteld hebben met deze keuze. Ze geven er blijk van dat ze de idealen in het tweede alternatief wel aansprekend vinden, maar niet geloven dat Nederland hier veel invloed op kan uitoefenen:

Ik ben denk ik de enige die voor het eerste alternatief gekozen heeft. Ja, ik hecht daar veel waarde aan, aan vrijheid en democratie. Ik ben blij dat we in een vrij land leven. 7

Kijk je kunt voor de onderste kiezen, maar dat krijg je niet voor elkaar, dus wordt het het eerste alternatief. 5

Die mensen daar, die blijven daar onderbetaald, dus gaat de ellende gewoon door. 1

Verandering daar kost heel veel tijd, geld en oorlog. Het is niet helemaal zinloos, je moet er wel aan blijven werken, maar het gaat heel langzaam. 5

Bij Nederlandse belangen denken de deelnemers vooral aan economische belangen en het bevorderen van de werkgelegenheid in Nederland. Er wordt opgemerkt dat het in ons belang is dat er rust en stabiliteit is in gebieden waar Nederland economische belangen heeft. Hier wordt gewezen op Libië waar veel olie gewonnen wordt. Onrust zou onder meer kunnen leiden tot een verhoging van de benzineprijs.

Ook zouden stabiliteit en democratie in deze gebieden kunnen bijdragen aan het beperken van de vluchtelingenstroom richting Europa:

Wij hebben ook belang bij democratie daar. Dan blijft het er rustig. 5

En dan blijven die mensen daar misschien ook. 8

De deelnemers vinden dat er veel eerder gewerkt zou moeten worden aan de economische opbouw van deze landen en niet pas zou moeten worden ingegrepen als de zaak allang uit de klauwen is gelopen. Als er wordt ingegrepen, dan zou Nederland dat volgens de deelnemers het beste in EU-verband kunnen doen. Als het om Libië gaat zijn de deelnemers van mening dat het westen veel te lang heeft samengewerkt met Kadhaffi:

Ze moeten het niet doen zoals in Libië: eerst zo'n gast 40 jaar laten zitten en dan pas ingrijpen.

Als het onderwerp ontwikkelingssamenwerking aan de orde komt, blijkt dat men hierbij vooral denkt aan goede doelen die actief zijn in de derde wereld. Men vindt niet dat de Nederlandse regering grote bedragen aan ontwikkelingshulp moet uitgeven:

Het is wel jammer dat wij landen pas gaan helpen als dingen heel slecht gaan. Mijn moeder zat in Oeganda om mensen te helpen. Waarom kunnen wij geen projecten doen als het nog goed gaat. Ik vind ontwikkelingshulp daarom heel goed. Ik doneer zelf ook wel aan organisaties die in de derde wereld werken. 2

Je moet projecten in de landen zelf opzetten. Laat ze zelf ook wat doen. 1

Het geld dat de Nederlandse regering aan ontwikkelingshulp uitgeeft? (moderator)

Dat is belachelijk hoog. Als het in je eigen land niet klopt, moet je eerst daar de problemen oplossen. 5

Na het schriftelijk invullen van de laatste stelling 'De Nederlandse regering moet zich minder richten op het buitenland en meer op de problemen in eigen land', blijkt dat zeven deelnemers deze stelling onderschrijven. Eén deelnemer is het er niet mee eens.

De deelnemers die het eens zijn met de stelling, geven als belangrijkste reden dat Nederland eerst de eigen problemen moet oplossen en dan pas naar het buitenland moet kijken. Bij 'Nederland moet zich minder richten op het buitenland' denkt men vooral aan het geld dat Nederland uitgeeft aan het steunfonds van de EU:

Ja , het is niet meer terug te draaien, Nederland zit nou eenmaal in de EU. 7

Ze kunnen toch wel wat minder geld aan dat steunfonds geven. Ik ben bang dat er zo nog meer landen komen die om hulp gaan vragen. 1

Bij problemen in eigen land denkt men aan de zorg en de werkgelegenheid:

Ik vind dat je eerst je eigen broek moet ophouden. Als het dan goed gaat, kun je anderen gaan helpen. 5

Ja, ze zouden eerst de problemen in de zorg moeten oplossen, ervoor zorgen dat het personeel voldoende tijd heeft om mensen goed te verzorgen. 8

En zorgen dat er voldoende banen zijn. Er gaan veel banen verloren. Als je nu boven de 35 jaar bent, hoeven ze je al niet meer.5

De meeste deelnemers hebben weinig moeite met de bezuinigingen op defensie. Hoewel men het sneu vindt voor personeel dat ontslagen gaat worden, vindt men het goed dat er scherper gekeken wordt wat in deze tijd nog nodig is en welke onderdelen kunnen worden afgestoten:

Ze hebben waarschijnlijk jarenlang te veel uitgegeven. 3

Die tanks hebben helemaal geen meerwaarde meer nu. 1

De deelnemers zijn voorstander van meer samenwerking met andere EU landen op defensiegebied omdat dat volgens hen besparingen kan opleveren:

Ik denk dat het beter is dat er meer Europees beleid komt op gebied van defensie. 6

Dan kunnen we de lasten beter verdelen. 8

Hogeropgeleiden

Het onderwerp Nederland in de wereld roept als eerste de reactie op dat Nederland weliswaar een klein landje is maar in een aantal opzichten ook 'groots' is.

Gewezen op de reislust van Nederlanders - Nederlandse toeristen zijn overal op de wereld te vinden -, de rol die Nederland internationaal speelt en het positieve imago dat Nederland in de wereld heeft. Bij het laatste wordt gedacht aan het homohuwelijk en het tolerante beleid ten aanzien van drugs. Het laatste aspect wordt niet door iedereen als positief gezien:

Het imago dat wij in het buitenland hebben als het om drugs gaat, vind ik nou niet zo leuk. 6

Als het om drank en drugs gaat zien we toch vooral de negatieve kanten van de tolerantie. Dat is toch een negatief beeld wat Nederland in de wereld zet. 5

Nederland wordt door de deelnemers ook in economisch opzicht als 'groots' gezien:

We zijn natuurlijk maar een klein landje, maar we nemen wel de 8e plaats in qua export. Nederland is daar extreem goed in: handel, logistiek, diensten. Dat was al zo in de Gouden Eeuw. 2

Van de rol van de Nederlandse regering op het internationale podium heeft men een minder duidelijk beeld. Eén deelnemer merkt op dat Nederland veel doet op het gebied van ontwikkelingssamenwerking. Verder bestaat de indruk bij de deelnemers dat Nederland geen voortrekkersrol speelt als het om Europa gaat. Opgemerkt wordt dat dat komt door het lobbyen achter de schermen. Hierdoor wordt niet zichtbaar wie zijn invloed aanwendt en op wat voor manier:

Ik denk niet dat wij erg een voortrekkersrol hebben. 7

Ik hoop niet dat wij een meeloper zijn. 4

Weet jij dan iets wat van ons uitkomt in Europa. 7

Ik vind dat lobbyen zo jammer. Ik zou het zo graag in het openbaar zien.

Blijkbaar is dat het enige dat werkt, dat masseren achter de schermen. 5

Het internationale beleid van de Nederlandse regering is volgens de deelnemers vooral gericht op het bevorderen van de economische belangen van Nederland.

Als de discussie op ontwikkelingssamenwerking komt blijken er twee standpunten te zijn. Een deelnemer signaleert dat het budget voor ontwikkelingssamenwerking omlaag is gegaan en dat er nu meer gekeken wordt of het iets oplevert voor de Nederlandse economie. Hij vindt dit een goede ontwikkeling. Andere deelnemers keuren deze benadering af. Zij vinden dat primair naar het belang van de ontwikkelingslanden gekeken moet worden en vinden dat Nederland niet hoeft te verdienen aan arme landen:

We gaan minder doen en wat we gaan doen, wordt meer gekoppeld aan de Nederlandse economie. Ik vind dat een uitstekend idee. 2

Ik ben het niet met je eens. We zijn een rijk land en we hoeven dus niet te verdienen aan arme landen. Ik weet dat China zo bezig is in de derde wereld. Die zien die landen als nieuwe afzetgebieden voor hun producten.

De deelnemers zijn het er wel over eens dat ontwikkelingssamenwerking gericht dient te zijn op de ontwikkeling van derdewereldlanden, zodat ze economisch sterker worden en beter hun eigen problemen kunnen oplossen. Daarbij wordt opgemerkt dat het ook in ons voordeel is als ze het daar beter krijgen. Met het oog op de toevoer van grondstoffen is het goed voor de rijke westerse wereld als er stabiliteit is in de landen waar die grondstoffen vandaan komen:

Je moet mensen helpen in hun ontwikkeling. Vaak zit je in de situatie dat je acute hulp moet geven terwijl je weet dat het dweilen met de kraan open is. Zorg dat het nooit zover komt. 5

Ik denk dat je mensen daar beter kunt leren hoe ze zichzelf kunnen redden. 7

Dat is ook voor ons beter met het oog op grondstoffen. 1

Als de wereld beter wordt, worden wij ook beter. 8

De rol van Nederland in Libië en Afghanistan komt aan de orde. Men denkt dat Nederland weinig andere keus heeft dan mee te doen aan in de interventies in Libië en Afghanistan. Enerzijds zijn er de olie- en veiligheidsbelangen (strijd tegen het internationale terrorisme), anderzijds heeft Nederland de NAVO-partners nodig als het zelf in de problemen komt. Eén deelnemer denkt dat het in de genen van Nederland zit om te willen helpen:

Dan hoor je een Nederlandse journalist die daar zit over Libische rebellen die in de knel zitten. Dan willen de Nederlanders toch weer graag helpen. 3

Na het invullen van de stelling of het internationale beleid zich meer moet richten op de Nederlandse belangen of meer op zaken als vrijheid, democratie en mensenrechten, blijkt dat zeven van de acht deelnemers vindt dat het internationale beleid meer gericht zou moeten zijn op het laatste. De deelnemer die vindt dat het internationale beleid meer op de Nederlandse belangen gericht zou moeten zijn, geeft als reden dat Nederland te weinig

invloed in de wereld heeft om echt iets te kunnen betekenen in het bevorderen van vrijheid en democratie. Hij voegt daar aan toe dat hij deze waarde van harte ondersteunt maar dat Nederland zich daar beter hard voor kan maken binnen grotere verbanden: bijvoorbeeld de EU of de NAVO. Dit laatste wordt door de andere deelnemers beaamd.

Enkele deelnemers geven aan met de keuze geworsteld te hebben. Ze beamen het standpunt van de enige deelnemer die voor het zakelijke belang heeft gekozen en vinden in feite dat zowel zakelijke als idealistische motieven een rol zouden moeten spelen. Het bevorderen van idealen als democratie en vrijheid dient volgens de deelnemers uiteindelijk ook een economische belang: immers de internationale economie is gediend bij rust en stabiliteit in de wereld:

Wij exporteren toch veel, dan moet je zorgen dat het goed gaat in de landen waar wij naar exporteren.

Een andere deelnemer merkt op dat bemoeienis van Nederland met internationale aangelegenheden vanuit idealistische motieven ons ook schade heeft berokkend in het verleden:

Je kunt ook je eigen glazen ingooien. In de jaren 70 was Nederland zo moreel om Israel te steunen. Toen hebben we door de olieboycot jaren in de shit gezeten. 2

Andere deelnemers vinden dat Nederland de morele verplichting heeft om zich hard te maken voor vrijheid, democratie en mensenrechten in het buitenland:

Waarom zou je het alleen maar op je eigen eilandje goed moeten hebben. Waarom worden wij rijker en rijker over de hoofden van anderen. 3

Eventuele schade van een Nederlandse stellingname in internationale conflicten moet volgens deze deelnemers dan maar op de koop toe genomen worden:

Je kiest een vriendje en die wordt door de andere kinderen niet aardig gevonden. Dan moet je de keuze maken, neem je de consequenties. Ik vind het wel sterk om die keuze te maken, ook als de consequenties groot zijn.

Bij de schriftelijke beantwoording van de stelling 'Nederland zou zich minder moeten richten op het buitenland en meer op de problemen in het eigen land' heeft de helft van de deelnemers 'eens' ingevuld. Twee deelnemers hebben 'neutraal' ingevuld en twee hebben oneens ingevuld, waarvan één zeer oneens. Uit de discussie blijkt dat de standpunten dichter bij elkaar liggen dan de schriftelijke uitkomst doet vermoeden. Het komt er op neer dat men vindt dat er een evenwicht moet zijn tussen de aandacht voor binnenlandse kwesties en die voor buitenlandse kwesties. Degenen die het eens zijn met de stelling vinden dat

de regering meer aandacht zou moeten hebben voor problemen als integratie, de negatieve effecten van de individualisering en de negatieve beeldvorming rond de islam. Deelnemers die het oneens zijn met de stelling vinden dat het zo slecht nog niet gaat met Nederland en dat onze problemen in het niet vallen bij de probleem in buitenlandse crisisgebieden.

Ik heb zeer oneens ingevuld: wij hebben het hier goed en zoveel problemen zijn er niet in Nederland. In het buitenland zijn de problemen veel groter. 5

Ik heb neutraal ingevuld: als het in het binnenland niet goed gaat dan kun je ook niet veel voor het buitenland betekenen. Het moet dus in evenwicht zijn. 6

Ik zou zeggen dat het qua bemoeienis met het buitenland wel wat minder zou mogen. Er zijn nog heel wat problemen in Nederland die we nodig moeten aanpakken; bijvoorbeeld de beeldvorming rond de islam. 1

De deelnemers krijgen het artikel over migranten op Lampedusa ter lezing voorgelegd. De eerste reacties zijn dat deze mensen heel wanhopig moeten zijn geweest om in krakkemikkige bootjes naar Italië te komen. Tegelijkertijd denken de meeste deelnemers ook dat deze mensen met verkeerde verwachtingen zijn gekomen en het beste zo snel mogelijk weer naar hun eigen land gestuurd kunnen worden. Er wordt gewezen op de asielzoeker die zich op de Dam in brand heeft gestoken: vluchtelingen komen hier volgens de deelnemers in een uitzichtloze situatie terecht waar ze uiteindelijk zeer ongelukkig van worden. Ze zouden dan uiteindelijk beter af zijn in hun eigen land:

Ik vind het zo jammer dat die mensen denken dat ze hier een beter leven krijgen. De vraag is: help je ze door ze hierheen te laten komen of help je het beste door ze terug te sturen. 3

Men vreest dat een deel van deze vluchtelingen naar Nederland zal komen. Dit wordt onwenselijk geacht:

Ik vrees dat dit ook voor Nederland een probleem gaat worden. Ik denk dat wij onze handen al vol hebben, dat we dit er nog niet bij kunnen hebben. 4

Ik vind dat Nederland zich er op moet richten deze mensen zo snel mogelijk terug te sturen.

5 Afsluiting

Aan het eind van de discussie is gevraagd wat de deelnemers ervan vinden dat deze groepsdiscussies door het SCP georganiseerd worden om de regering op de hoogte te houden van wat er leeft onder de Nederlandse bevolking. In beide groepen wordt hier positief op gereageerd. Opgemerkt wordt dat het leuker is om aan een groepsdiscussie mee te doen dan een vragenlijst in te vullen. Het wordt op prijs gesteld dat de regering geïnteresseerd is in de mening van de

gewone burger. Men denkt dat goed luisteren naar de burger kan voorkomen dat het beleid te veel vanuit de ivoren toren wordt gemaakt.

Op de vraag wat de Nederlandse regering van deze discussiegroepen zou kunnen leren worden de volgende punten genoemd in de groep lageropgeleiden:

- Er gaat te veel geld naar het buitenland.
- Daarmee samenhangend: los eerst de problemen in eigen land op. Problemen die meer aandacht behoeven zijn die in de zorg en de werkgelegenheid.
- Mensen in crisisgebieden kunnen het beste in hun eigen regio geholpen worden. Ze moeten niet naar hier gehaald worden.
- De politiek moet zich niet bezighouden met triviale zaken als hoofddoekjes.

De hogeropgeleiden noemen één belangrijk leerpunt voor de regering. Deze zou wat transparanter moeten zijn in het buitenlandse beleid in die zin dat duidelijker wordt wat Nederland doet op het internationale podium:

Ik zou meer concreet willen weten wat wij nou echt doen in het buitenland. 8

Wat ik mis is een stukje communicatie over wat Nederland voor het buitenland betekent. 7

Conclusies

1 Stand van zaken in de Nederlandse samenleving

De lager- en hogeropgeleiden stellen dezelfde thema's aan de orde als het gaat om de stand van zaken in de Nederlandse samenleving: de verloedering van normen en waarden in het publieke domein, gebrek aan opvoeding van de hedendaagse jeugd en integratie. Er zijn wel verschillen in de wijze waarop die onderwerpen besproken worden. Bij de lageropgeleiden is het thema 'verloedering van normen en waarden in de publieke ruimte' veel meer top-of-mind dan bij de hogeropgeleiden. Het wordt al tijdens de voorstelronde aan de orde gesteld (op de vraag waar me blij en minder blij van wordt). Bij de hogeropgeleiden komt dit onderwerp pas aan de orde bij de vraag of het slechter of beter gaat met de samenleving. Er wordt in beide groepen een relatie gelegd met opvoeding (ouders hebben geen tijd meer om hun kinderen op te voeden). De lageropgeleiden verwijzen daarbij ook naar het integratieprobleem ('in bepaalde culturen vinden ze dat de straat maar moet opvoeden'). Overigens heeft men deze problemen vooral 'van horen zeggen'. De meeste deelnemers zeggen er zelf geen last van te hebben. Ook de hogeropgeleiden leggen de relatie tussen de verloedering van normen en waarden en opvoeding. De koppeling met integratie wordt echter niet gemaakt. Er wordt vooral gewezen op de jeugd in de eigen regio. Verder zijn de hogeropgeleiden meer geneigd om de problemen rond wangedrag van jongeren in het publieke domein te nuanceren ('van alle tijden' en 'toen wij jong waren, waren we ook wel eens lastig').

Het integratieprobleem wordt door de hogeropgeleiden wel aan de orde gesteld maar binnen een ander kader: namelijk dat van de politiek. Zonder Wilders of de PVV direct te noemen, worden hun standpunten wel impliciet bekritiseerd: het integratieprobleem wordt overdreven (het gaat juist heel goed met veel migranten), er wordt teveel naar de islam gewezen als bron van de problemen, en de discussie richt zich teveel op hoofddoekjes. Hier worden eigen positieve ervaringen met migranten tegenover gezet.

Opvallend genoeg wordt het onderwerp Wilders bij de lageropgeleiden niet gekoppeld aan migratie en integratie. De deelnemers die Wilders noemen, zien in hem vooral een politicus die de bestaande politieke orde ter discussie stelt. Ze juichen het toe dat hij 'de boel' in Den Haag eens goed opschudt.

De lageropgeleiden zijn pessimistischer over de samenleving dan de hogeropgeleiden. Hierbij hanteren ze vooral een economisch frame: de gevolgen van de economische crisis zullen volgens hen nog lang voelbaar zijn. Men constateert dat burgers het financieel steeds zwaarder krijgen: als

voorbeelden worden de kosten voor de zorgverzekering (en de inkrimping van het voorzieningenpakket) genoemd en de hogere drempel voor starters om een hypotheek af te sluiten.

De lageropgeleiden leggen opmerkelijk genoeg geen verband tussen de financiële verslechtering en de regeringsmaatregelen (bezuinigingen). De meesten geven Rutte het voordeel van de twijfel. De regering wordt vooral beoordeeld op de daadkracht waarmee maatschappelijke problemen zouden worden aangepakt, als voorbeeld wordt de voorgestelde maatregel genoemd om TBS-ers die niet van verlof terugkomen een jaar langer vast te houden.

De hogeropgeleiden vinden het moeilijk om een antwoord te geven op de vraag of het slechter of beter gaat. De enige reden die wordt opgevoerd voor een verslechtering is de verloedering van normen en waarden in het publieke domein en in verband daarmee het gebrek aan opvoeding van de hedendaagse jeugd. Bij de hogeropgeleiden zijn er enkele die een verslechtering van de economie zien (door een toename van de werkloosheid) door de bezuinigingen van de regering Rutte.

In de houding ten opzichte van de regering Rutte is er bij zowel de lager- als hogeropgeleiden een duidelijke tweedeling zichtbaar: zij die de regering het voordeel van de twijfel geven en met het oog op de stabiliteit hopen dat Rutte de vier jaar vol gaat maken, en zij die de nieuwe regering resoluut afwijzen en hopen dat deze spoedig zal vallen. De laatste groep baseert zich in haar afwijzing vooral op de bezuinigingen. Ze vrezen dat deze bezuinigingen negatief zullen uitpakken voor de werkgelegenheid en de economie eerder zullen schaden dan stimuleren. De gedoogsteun van Wilders wordt in geen van beide groepen in positieve of negatieve zin genoemd.

Wat betreft de nieuwsfeiten die zijn bijgebleven, worden in beide groepen de nieuwsfeiten genoemd die de afgelopen maand prominent in het nieuws zijn geweest: de aardbeving, tsunami en defecte kerncentrales in Japan, de burgeroorlogen in Libië en Ivoorkust en het schietincident in Alphen aan den Rijn (bij de hogeropgeleiden komt dit al meteen aan de orde bij de stand van de Nederlandse samenleving). Bij het laatste nieuwsfeit reageert men tamelijk gelaten op de gebeurtenis zelf. Men heeft het vooral over de wijze van berichtgeving. Bij de lageropgeleiden vindt men zich op over de aandacht die dader in de media gekregen heeft. Hogeropgeleiden constateren vooral (en zonder emotie) dat dergelijk nieuws snel wordt verspreid en dat men door de media in detail op de hoogte wordt gesteld over de gebeurtenissen.

2 'Eerlijk behandeld?'

De lager opgeleiden vinden over het algemeen dat ze zelf eerlijk behandeld worden maar zijn minder uitgesproken als het gaat om eerlijke behandeling in het algemeen. Bij de hogeropgeleiden is het gevoel zelf eerlijk behandeld te worden sterker dan bij de lageropgeleiden. De hogeropgeleiden zijn ook vaker van mening dat mensen in het algemeen eerlijk behandeld worden.

In beide groepen komt naar voren dat je zelf alert en assertief moet zijn om een eerlijke behandeling te krijgen. Dit zou een verklaring kunnen zijn voor het verschil tussen lageropgeleiden en hogeropgeleiden als het gaat om eerlijke behandeling in het algemeen: de lageropgeleiden lijken het gevoel te hebben iets zwakker te staan tegenover 'grote' partijen in de samenleving (je moet ontzettend goed opletten dat je niet oneerlijk behandeld wordt) dan de hogeropgeleiden (je moet niet zo naïef zijn om erin te trappen).

3 Nederland in het buitenland

Het onderwerp Nederland in de wereld wordt verschillend geframed door de lager- en hogeropgeleiden.

De lageropgeleiden denken vooral vanuit het frame dat Nederland eerst aan zichzelf moet denken en eerst de problemen in eigen land moet oplossen voordat ze zich met de problemen in het buitenland gaat bemoeien. Tegelijkertijd realiseert men zich ook dat Nederland zich niet kan isoleren van de rest van de wereld. Zo hebben we andere landen nodig voor onze economie, onze veiligheid en de beheersing van de migratie. Uit deze houding vloeit voort dat Nederland zich vooral terughoudend moet opstellen op het internationale podium, niet teveel haantje-de-voorst moet willen spelen en zich minder gretig moet opstellen om taken op te nemen zoals de missie in Afghanistan. Binnen dit frame past ook dat voorkomen moet worden dat er teveel (belasting)geld naar het buitenland (inclusief de EU) wegstroomt. De lageropgeleiden zijn dan ook gekant tegen (teveel) ontwikkelingshulp.

Bij de hogeropgeleiden wordt het onderwerp 'Nederland in de wereld' vooral positief geframed. Nederland doet het internationaal goed: economisch gezien behoren we tot de meest succesvolle landen en op het internationale podium zijn we een factor van belang (bijdrage in Afghanistan, deelname in de G20). Hogeropgeleiden hebben er dan ook minder moeite mee dat Nederland streeft naar een actieve rol op het wereldtoneel. Net als de lageropgeleiden vinden de meeste hogeropgeleiden wel dat het Nederlandse belang voorop moet staan in het buitenlandse beleid.

Opvallend is dat zowel bij de lager- als hogeropgeleiden het frame voor buitenlands beleid nauwelijks is ingevuld. Men vindt het in beide groepen moeilijk om antwoord te geven op wat de doelstellingen zijn achter het buitenlandse beleid van de Nederlandse regering. Zo vindt men het moeilijk om de vraag te beantwoorden wat de redenen voor Nederland zouden kunnen zijn om ontwikkelingshulp te geven of deel te nemen aan de interventies in Libië. Men is er wel van overtuigd dat Nederland zich moet bemoeien met het buitenland met het oog op onze economische belangen en het beheersen van de migratie, maar heeft weinig idee hoe men het buitenlandse beleid moet duiden in dit kader.

Hoewel de meeste lager- en hogeropgeleiden van mening zijn dat Nederlandse belangen leidend zouden moeten zijn in het buitenlandse beleid, ziet men wel dat er een verband is tussen het nastreven van idealen als democratie en vrijheid enerzijds en het behartigen van de eigen belangen anderzijds: rust en stabiliteit in het Midden-Oosten komen ten goede aan de productie en export van olie en dragen daarmee bij aan lagere olieprijs. Welvaart en vrede daar worden ook gezien als de beste remedie tegen 'migrantenstromen' naar Europa. Binnen de groep hogeropgeleiden zijn er ook deelnemers die ethische aspecten zwaar laten wegen. Zij vinden dat rijke landen de morele plicht hebben om waarden als vrijheid en democratie te bevorderen in andere delen van de wereld.

Wat migratie betreft zijn lager en hogeropgeleiden unaniem: het is ongewenst dat er migranten van derdewereldlanden naar Europa in het algemeen en Nederland in het bijzonder komen. Daar worden twee redenen voor gegeven. De eerste is dat Nederland onvoldoende draagkracht heeft om (nog meer) migranten op te nemen. De tweede reden is vanuit het belang van de migranten zelf gedacht: migranten komen met verkeerde verwachtingen naar Europa en worden hier ongelukkig. Daarbij wordt verwezen naar het voorval van de migrant die zichzelf op de Dam in brand heeft gestoken.

4 Discussie

In het tweede kwartaal van 2011 lijkt de regering Rutte nog steeds het voordeel van de twijfel te krijgen hoewel er sprake is van aanzwellende kritiek. Die kritiek betreft vooral de bezuinigingen en de effecten daarvan op de economie en de werkgelegenheid.

Er lijkt sprake te zijn van een toenemende naar binnen gerichtheid: men vindt dat de Nederlandse regering meer gericht zou moeten zijn op het oplossen van interne problemen. Hieruit vloeit voort dat men afwijzend staat tegen de komst

van migranten naar Nederland bijvoorbeeld uit de crisisgebieden in Noord-Afrika. Men is bang dat dit de draagkracht van Nederland te boven gaat.

Wat betreft de opstelling van Nederland in de wereld, vindt men dat Nederland er wel voor moet zorgen internationaal niet in een isolement te komen. Dat betekent dus dat Nederland een rol moet spelen op het wereldtoneel. De eigen belangen dienen hierbij leidend te zijn. Dit is in lijn met de uitkomsten van het eerste kwartaal: hieruit bleek dat met name de lageropgeleiden een positievere houding hadden ontwikkeld ten aanzien van Europa vooral vanwege het economisch belang dat Nederland heeft bij de euro.

Bijlage I: Gespreksleidraad

Project:	COB 2e kwartaal 2011
Methode:	focusgroepen
Datum onderzoek:	13 april 2011
Locatie:	Tuinstraat 18 Hoogkarspel
Aantal respondenten:	2x8
Tijdsduur:	2h15m

Doel van het onderzoek

Het onderzoek heeft tot doel om na te gaan hoe men op dit moment denkt over de stand van zaken in onze samenleving. Wat gaat er goed, wat gaat er minder goed? Welke ontwikkelingen worden waargenomen? Hoe beoordeelt men de rol van de overheid en de politiek daarin? In ieder kwartaal komt een speciaal thema aan de orde. Dit kwartaal gaan we in op het thema 'Nederland in de wereld, de publieke opinie over het buitenland'

Uitleg

Bij kwalitatief onderzoek worden geen 'vragenlijsten' afgenomen, maar wordt een gesprek gevoerd. Dit gesprek heeft een vrij format en zal voor iedere groep, of ieder individuele gesprek anders verlopen. Op deze manier kan het perspectief van de doelgroep het beste uit de verf komen.

Introductie 5"

De moderator legt de testsituatie uit:

- welkom;
- doel van het onderzoek: praten over stand van zaken in de Nederlandse samenleving;
- onafhankelijkheid onderzoeker;
- notulist, meekijkers en apparatuur;
- anonimiteit en rapportage;
- geen goede/foute antwoorden;
- tijdsduur gesprek.

Voorstelronde 15"

De moderator laat iedereen zich voorstellen met voornaam, leeftijd en dagelijkse bezigheden zoals werk en hobby's. Doel: elkaar een beetje leren kennen, het groepsproces op gang brengen.

- Bij wijze van kennismaking wordt ook gevraagd om aan te geven waar men zich momenteel over opwindt en waar men juist blij van wordt.

Blok A De stand van de samenleving 35"

In blok A wordt ingegaan op de algemene stand van zaken met betrekking tot de samenleving. Het gaat met name om de discussie: welke argumenten worden gebruikt en welke thema's worden in de discussie aangesneden? Punten die aan de orde komen zijn:

- Welke onderwerpen/thema's met betrekking tot Nederland leven op dit moment sterk?
- Ga na waarop men de thema's en onderwerpen baseert: eigen ervaringen, media, verhalen van anderen.
- Ga na in hoeverre men het idee heeft dat het in Nederland de goede of juist de slechte kant op gaat. Inventariseer wie het idee heeft dat het juist de goede kant op gaat en wie juist het idee heeft dat het de slechte kant op gaat.
- Welke redenen of argumenten worden gehanteerd om te concluderen dat het de goede dan wel de slechte kan op gaat in Nederland? Belangrijk hierbij is na te gaan welke onderwerpen in de discussie worden aangesneden, en hoe men elkaar probeert te overtuigen.
- Ga ook hierbij na waarop men baseert dat het de goede of slechte kan op gaat: eigen ervaringen, media, verhalen van anderen?
- In hoeverre zijn de deelnemers in de afgelopen paar maanden anders gaan denken over de kant die het opgaat? Positiever, negatiever of geen verandering? Waardoor denkt men dat dit komt?
- ITR: als men in dit onderdeel de schietpartij in Alphen noemt kort ingaan op hoe men dit beleeft en duidt: een incident of een gevolg van een ontwikkeling in de maatschappij?
- Introduceer als nieuw onderwerp: Ik wil het nu even hebben over de actualiteit of het nieuws: wat is jullie bijgebleven van het nieuws (krant, tv, internet) de afgelopen maand?
- Ga kort in op de onderwerpen: Waarom deze? Hoe dacht men over deze onderwerpen? Hoe heeft men dit gevolgd? Via welke media?
- In wat voor soort nieuws is men algemeen geïnteresseerd? Waarbij blijft men hangen, waar kijkt/luistert men liever niet naar?
- ITR: let op of men focust op internationaal (Japan, Libië, Egypte, Ivoorkust) of vooral binnenlands nieuws. Kort nagaan op nieuwsitems: Hoe verhouden deze soorten nieuws zich tot elkaar? Hoe evalueert men binnenlands nieuws en hoe internationaal nieuws? Wat roept het op?

- Focus op (nieuws over) de politiek: als men dit niet spontaan noemt, gericht vragen. Welke nieuwsitems noemt men? Hoe denkt men hierover?
- Focus op kabinet (doel is algehele 'gevoel' over nieuwe kabinet te pijlen, kort houden!): hoe denkt men over het nieuwe kabinet? Wat hoort men hierover? Welk nieuws is blijven hangen? Hoe vindt men dat het kabinet het doet? Welke veranderingen ziet men ten opzichte van het vorige kabinet: qua beleid, maar ook qua communicatie?
- Welke kant denkt men dat het opgaat met het nieuwe kabinet? Denkt men dat Nederland met dit kabinet in de komende jaren de goede of de verkeerde kant op zal gaan? Wat zal er beter gaan? Wat slechter? (als mensen beginnen over toenemende maatschappelijke tegenstellingen, discussie aanmoedigen, maar niet zelf inbrengen)

Blok B Enquêtevragen: eerlijk behandeld max 15'

De deelnemers vullen de 2 enquêtevragen in. Daarna worden de antwoorden in de groep besproken. Zeer kort houden.

	zeer oneens	oneens	neutraal	eens	zeer eens	ik weet het niet
In het algemeen word ik eerlijk behandeld						
In onze samenleving worden mensen over het algemeen eerlijk behandeld						

- Nagaan wat de deelnemers hebben ingevuld en antwoord laten motiveren.
- Is er een verschil in of je zelf eerlijk behandeld wordt en of mensen in de samenleving eerlijk behandeld worden?
- Waar denkt men aan bij 'eerlijk behandeld worden'? Wanneer word je eerlijk behandeld en wanneer juist niet?
- Voorbeelden van eigen ervaringen? Voorbeelden uit de omgeving?
- Wat zijn voorbeelden van situaties dat mensen in de samenleving niet eerlijk behandeld worden? Waar denkt men aan?

Blok C Verdiepingsthema: Nederland in de wereld 60"

ITR: Het verdiepende onderwerp is 'de publieke opinie over het buitenlands beleid'.

De volgende thema's zijn hierbij relevant:

- **In hoeverre klopt het dat Nederlanders vooral nationaal georiënteerd zijn? (enerzijds vóór bezuinigingen op ontwikkelingshulp en defensie, anderzijds wel veel internationale reizen en doneren aan ontwikkelingsorganisaties)**
- **In hoeverre houden mensen zich bezig met internationale ontwikkelingen?**
- **Nagaan welke motieven worden genoemd om al dan niet in te zetten op buitenlands beleid: gaat het vooral om het vertegenwoordigen van Nederlandse belangen of spelen ook morele overwegingen een rol?**
- **Hoe verhouden mate van internationale oriëntatie en het belang van buitenlands beleid zich to elkaar (leidt meer internationale oriëntatie ook tot een groter belang van buitenlands beleid?)**

Introductie onderwerp door middel van artikel

- ITR: Ter introductie wordt een kort artikel over gevluchte Libiërs op het Italiaanse eiland Lampedusa gelezen.
- Spontane reacties nagaan op het artikel;
- Welke associaties heeft men? Wat vindt men van de situatie die daar geschetst wordt? Welke verschillende benaderingen bestaan er binnen de groep?
- Hoe kijkt men aan tegen de Libische vluchtelingen? Hoe kijkt men aan tegen de houding van de inwoners van Lampedusa/de Italianen?
- In hoeverre heeft men het idee dat dit gevolgen heeft voor Nederland? Is men bang dat de vluchtelingen ook hierheen komen?
- Ga na of dit een thema is waar men zich in het dagelijks leven ook in verdiept/over leest/in geïnteresseerd is?

Internationale ontwikkelingen (nagaan mate van internationale oriëntatie en redeneerlijnen die gehanteerd worden: noemt men spontaan bijv zowel Nederlands belang als morele overwegingen?)

- ITR: leg uit: nu gaan we het hebben over het buitenland in het algemeen.
- In hoeverre houdt men internationale ontwikkelingen bij? Op welke manier? Waarom?
- Hebben die ontwikkelingen invloed op Nederland? Welke wel en welke niet? Zo ja, op welke manier?
- In hoeverre maken mensen zich zorgen over gebeurtenissen in het buitenland (zijn mensen bezorgd of ongerust of is het vooral ver weg en heeft het weinig invloed op je eigen leven?).
- Wat doet de Nederlandse overheid in en met het buitenland? Waarom doet de Nederlandse regering dat? Wat proberen ze te bereiken?
- Ga ook kort na aan welke ministeries/onderdelen van de overheid men hierbij denkt.

- Vindt men het goed dat ze dat doen of niet? Waar zou de overheid zich internationaal mee bezig moeten houden? Welke problemen moeten internationaal worden aangepakt?
- Vindt men dat Nederland zich met de rest van de wereld moet bemoeien? En op wat voor manier moeten zich daarmee bemoeien?
- Welke afwegingen zou Nederland daarbij moeten maken?

Respondenten wordt gevraagd om onderstaande stelling schriftelijk te beantwoorden

Volgens sommigen moet ons land zijn internationaal beleid meer richten op het behartigen van Nederlandse belangen. Volgens anderen moet dit beleid zich juist meer richten op het bevorderen van zaken als vrijheid, democratie en mensenrechten in het buitenland. Als u moet kiezen tussen beide opvattingen, met welke opvatting bent u het dan het meest eens? (geen mening of weet niet is geen optie)

- Internationaal beleid meer richten op Nederlandse belangen
 - Internationaal beleid meer richten op zaken als vrijheid, democratie en mensenrechten in het buitenland
- Nagaan wat de deelnemers hebben ingevuld en antwoord laten motiveren. Welke overwegingen speelden een rol?
 - Als de Nederlandse regering zich inzet in het buitenland moet er dan altijd een Nederlands belang worden gediend?
 - Waar denk je aan bij 'Nederlandse belangen'. Wat is het Nederlands belang? Moet dan belang uitgangspunt zijn bij contacten met het buitenland? Of spelen ook andere motieven een rol?
 - In welke gevallen moet Nederland zich ook op morele zaken moeten richten?
 - Zou Nederland zich ook op morele zaken (zoals vrijheid, democratie en mensenrechten) in het buitenland moeten richten als hier geen (direct) Nederlands belang bij gediend is?
 - Is het in het belang van Nederland als het elders beter gaat met vrijheid, democratie en mensenrechten?

Invullen stelling 2:

	zeer oneens	Oneens	neutraal	eens	zeer eens	Ik weet het niet
De Nederlandse regering moet zich minder richten op het buitenland en meer op de problemen in eigen land						

- Nagaan wat de deelnemers hebben ingevuld en antwoord laten motiveren. Welke overwegingen speelden een rol?
- Onder welke omstandigheden zou de regering zich alleen maar op Nederland moeten richten, wanneer moet de regering ook over de grenzen kijken?
- Hoe reageert men in dit kader op de bezuinigingen bij Defensie?

Afsluiting

5''

- Uitleg dat het SCP deze groepsdiscussies organiseert in opdracht van de regering om na te gaan wat er leeft bij de bevolking. Vragen wat men daar van vindt.
- Wat zou de regering hiervan op moeten steken?
- Mogelijkheid voor vragen/suggesties.
- Dank!

Bijlage II: Deelnemersoverzicht

Lageropgeleiden				
16:30-18:45				
Sekse	Leeftijd	Opleiding	Beroep	Woonplaats
MAN	48	Mavo	Beveiligersmedewerker Ns	Avenhorn
MAN	45	Mbo	Vliegtuigmonteur	Hoorn
MAN	49	Lbo	Huismeester	Bovenkarspel
MAN	33	Mbo	Wia	Grootebroek
VROUW	46	Mavo	Telefoniste	Hoogkarspel
VROUW	30	Mbo	Adm. Medewerkster	Bovenkarspel
VROUW	27	Mbo	Verzorgende In Verpleegtehuis	Hoorn
MAN	51	Mbo	Offsetdrukker	Hoogkarspel

Hogeropgeleiden				
19:15-21:30 uur				
Sekse	Leeftijd	Opleiding	Beroep	Woonplaats
MAN	50	HBO	Gegevensbeheerder bij gemeente	Hem
MAN	46	HBO	Adviseur	Hoogkarspel
VROUW	26	WO	Controller bij een reclamebureau	Hoorn
VROUW	59	HBO	Gastouder	Hoogkarspel
MAN	24	WO	Adviseur afvalverwerking	Hem
VROUW	27	WO	Pleegzorgwerker	Abbekerkerk
VROUW	49	WO	Bibliothecaresse e.a.	Hem
VROUW	32	HBO	Ambtenaar	Venhuizen